

Ks. Jerzy Stefański

MODLITWY EUCHARYSTYCZNE Z UDZIAŁEM DZIECI – NOWA SZANSA PASTORALNA

Nowy Mszał polski (1986) wśród wielu nowości tekstowych¹ zawiera także trzy Modlitwy Eucharystyczne (= ME) z udziałem dzieci. Warto tu zaraz na wstępie przypomnieć, że polski Mszał jest aktualnie jedynym w Europie, który oficjalnie, za zgodą Kongregacji dla Spraw Kultu Bożego, włączył do swego korpusu także ME stosowane we Mszy św. z udziałem dzieci.

Nasze opracowanie zamierza zająć się przede wszystkim pracami redakcyjnymi związanymi z powstaniem trzech ME przeznaczonych dla Mszy św. z udziałem dzieci. Uzupełnieniem powyższych rozważań będzie skrótna prezentacja zasadniczych treści teologicznych zawartych w trzech ME. Refleksje natury pastoralnej zakończą nasze opracowanie.

1. REDAKCJA ME STOSOWANYCH WE MSZACH ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI

Podczas przygotowywania *Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci*, w okresie od września 1971 do września 1973, napłynęły do Kongregacji dla Spraw Kultu Bożego liczne prośby, zarówno indywidualnych biskupów², jak też niektórych Konferencji Episkopatów, m. in. z RFN³, Holandii⁴, Malazji⁵, Australii⁶, Francji⁷, Belgii⁸, Australii (powtórnie!)⁹, USA¹⁰, domagających się specjalnych tekstów ME przeznaczonych dla Mszy św. z udziałem dzieci. Kongregacja na prośby te odpowiadała z rezerwą, odsyłając rozwiązanie problemu do przyszłości¹¹. Ta sama jednakże Kongregacja zezwoliła trzem Episkopatom na używanie specjalnych ME dla dzieci. Chodzi tu o ME

¹ Szczegółowe omówienie nowej edycji Mszału polskiego, zob. J. Stefański, *Mszał polski Pawła VI — nowa szansa duszpasterska*, WAG 34 (1986) 294—301 oraz: tenże, *Die polnische Ausgabe des römischen Messbuches*, LJB 37 (1987) 59—62.

² Np. biskupa z Baton-Rouge (USA) — Prot. n. 1721/71 1971. 09. 29; bpa z Versailles (Francja), — Prot. n. 1777/71, 1971.10.7.

³ 1972.04.26, Prot. n. 620/72.

⁴ 1972.11.14, Prot. n. 1555/72.

⁵ 1973.01.26, Prot. n. 415/73.

⁶ 1973.03.26, Prot. n. 561/73.

⁷ 1973.04.04, Prot. n. 631/73.

⁸ 1973.04.07, Prot. n. 631/73.

⁹ 1973.07.19, Prot. n. 1079/73.

¹⁰ 1973.09.24, Prot. n. 1430/73.

¹¹ Zob. Sacra Congregatio pro Cultu Divino (= SCCD), *Appunto sulle Preghiere eucaristiche per le Messe dei bambini*, Prot. n. 688/73, 1973.10.15.

stosowane we Mszy św. z udziałem głuchoniemych dzieci w RFN (1970.06.26), o ME z okazji pierwszej Komunii św. dla dzieci z Filipin¹² oraz z okazji Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Melbourne w roku 1973¹³. Zezwolenia te miały jednak charakter eksperymentalny. Ponadto, na prośbę Episkopatu Szwajcarii zezwolono na używanie we mszach z udziałem dzieci skróconych wersji I i IV ME z Mszału Rzymskiego Pawła VI¹⁴. Poza powyżej wymienionymi ME, stosowane były w różnych krajach także inne ME przeznaczone dla dzieci. Nie miały one aprobaty Stolicy Apostolskiej, jakkolwiek niektóre z nich wydane były autorytetem danego Episkopatu „ad experimentum”, np. Episkopatu Belgii, Holandii, Hiszpanii¹⁵.

Problem specjalnych ME dla dzieci w przekonaniu Kongregacji dla spraw Kultu Bożego (= Kongregacja) domagał się rychłego rozwiązania. Był on organicznie powiązany z całością zagadnień związanych z właściwym udziałem dzieci we Mszy św. 15 marca 1971 Kongregacja rozesłała listowną prośbę do 109 przewodniczących Krajowych Komisji liturgicznych z petycją, aby w ciągu miesiąca (do 15 kwietnia) nadesłano wota, opinie, projekty, postulaty na temat Eucharystii z udziałem dzieci. Wyjątkowo krótki okres czasu przeznaczony na odpowiedź spowodował, iż zaledwie 54 kraje przysłały swe opracowania. Wśród tych odpowiedzi część materiału dotyczyły postulatów i propozycji związanych z ewentualnymi ME dla dzieci¹⁶. W sposób bardziej metodyczny powrócono do problematyki ME dla dzieci dopiero pod koniec 1973 roku. Kongregacja była bowiem w roku 1971 i 1972 przeciążona innymi problemami (np. redakcją nowych obrzędów sakramentu chorych, sakramentu pokuty itd.). Ponadto należało wcześniej ustalić generalne ramy i wskazania dotyczące udziału dzieci we Mszy św. Początek oficjalnych prac grupy roboczej, tzw. *Coetus a studiis specialis* na temat *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci* związany jest z pierwszym posiedzeniem tejże Komisji w dniu 21 czerwca 1972 roku w Rzymie. Wśród wielu omawianych kwestii wyłoniła się paląca potrzeba odpowiednich ME dla dzieci. Jednakże problem ten z konieczności, z uwagi na niepokojącą ówczesną sytuację w niektórych Kościołach lokalnych (używanie nieaprobowanych tekstów ME w liturgii, jakkolwiek niekiedy za zgodą Episkopatu danego kraju,

¹² Prot. n. 672/71, 1971.03.16.

¹³ Prot. n. 1477/72, 1972.11.01.

¹⁴ Prot. n. 1849/71, 1971.11.09.

¹⁵ Pełną dokumentację wraz z tekstami niektórych nieautoryzowanych ME dla dzieci podaje: SCCD, *Preces Eucharisticae pro Missis cum pueris*, 1973.10.25, pp. 54.

¹⁶ Uszeregowany i uporządkowany tematycznie zbiór powyższych propozycji ME dla dzieci zawarty został w osobnym zestawie obejmującym 87 stron. W późniejszym etapie właściwych prac nad redakcją ME dla dzieci przybrał on formę roboczego zestawu 38 tekstów ME, będących podstawą do dalszych studiów: zob. SCCD, *Preces Eucharisticae pro Missis cum pueris*, 1973.10.25, pp. 54.

np. w Holandii)¹⁷, oraz ze względu na fakt, że inna Komisja robocza Kongregacji pod przewodnictwem E. Lengelinga zajmowała się opracowaniem odpowiedniej instrukcji związanej z ogólną problematyką Modlitwy eucharystycznych, odłożono na termin późniejszy. Instrukcja ta, ujęta w formie listu okólnego, skierowana na ręce przewodniczących Episkopatów, wydana 27 kwietnia 1973, jakkolwiek zabraniała Episkopatowi aprobowania nowych ME, nie zamykała jednakże zupełnie możliwości powstawania nowych ME w przyszłości¹⁸.

W połowie roku 1973 był już gotowy schemat przyszłego *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*¹⁹. Odnośnie do ME Kongregacja stwierdza, że prawie już wszystkie Konferencje Episkopatów postulują potrzebę stosowania odpowiedniej ME dla dzieci. Istniejące dotychczas 4 ME są przeznaczone dla dorosłych i operują językiem zrozumiałym przez dorosłych. Stąd propozycja Kongregacji (przekazana później ustnie Ojcu św. Pawłowi VI w dniu 13 września 1973 przez Sekretarza Kongregacji, abp. A. Bugnini)²⁰, aby albo rozszerzyć na cały świat jedną z istniejących już ME dla dzieci i oficjalnie aprobowaną przez Kongregację (np. ME stosowaną „ad experimentum” w Australii lub na Filipinach), lub też przygotować zupełnie nowy tekst ME²¹. Papież początkowo zwlekał z decyzją na przedstawione propozycje. W miesiąc później Kongregacja przesłała Papieżowi tym razem pisemną prośbę w tej kwestii, proponując opracowanie jednej lub dwóch ME „pro pueris” przeznaczonych dla całego świata²². Dokument wyliczał szereg Konferencji Episkopatów, jak też poszczególnych biskupów, którzy prosili o specjalne teksty ME dla dzieci. Kongregacja argumentowała ponadto, że wobec istniejących w użyciu w niektórych krajach nieaprobowanych ME „pro pueris”, operujących infantylnym językiem, obniżającym godność Modlitwy Eucharystycznej, właściwym rozwiązaniem byłoby oficjalne teksty ME przeznaczonych dla dzieci. Dotychczasowe prawodawstwo w zakresie tworzenia nowych tekstów ME, jakkolwiek ma charakter ograniczający,

¹⁷ Zob. A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948—1975)*, Roma 1983, 457—478.

¹⁸ Zob. SCCD, *Litterae circulares ad Conferentiarum episcopaliū praesides de precibus eucharisticis*, „Notitiae” 9 (1973) 193—201. Ważny tu jest zwłaszcza art. 6: quattuor nunc manent Preces eucharisticae peculiaribus in adiunctis.

¹⁹ Zob. SCCD, Schemata n. 421, *Directorium de Missa cum pueris* — 6, 1973.05.02, pp. 18; oraz Schemata 421 Addendum, *Presentazione del „Directorium de Missa cum pueris”*, 1973.05.03, pp. 5.

²⁰ Zob. R. Kaczyński, *Direktorium und Hochgebetstexte für Messfeiern mit Kindern*. Ein Arbeitsbericht, LJ 29 (1979) 165. Autor artykułu, aktualnie konsultor Kongregacji, pełnił wówczas funkcję sekretarza Komisji odpowiedzialnej za redakcję *Dyrektorium*.

²¹ Zob. Schemata n. 421 Addendum, pag. 5.

²² Przedstawiony Papieżowi dokument nosi nazwę *Appunto sulle Preghiere Eucaristiche per le messe dei bambini*, Prot. n. 688/73, 1973.10.15. pp. 3.

nie wyklucza jednak zupełnie powstawania nowych ME²³. Odpowiedź Papieża znana była już tydzień później. 23 października 1973, Sekretarz Stanu zakomunikował Kongregacji, że Papież zlecił jej przygotowanie 2 lub 3 ME *pro pueris*, przeznaczonych dla całego Kościoła²⁴. Natychmiast powołano specjalną Komisję roboczą dla opracowania nowych ME dla dzieci. Aby podtrzymać kontynuację prac w zakresie liturgii z udziałem dzieci, na przewodniczącego Komisji wyznaczono prof. B. Fischera, a na sekretarza — ówczesnego pracownika Kongregacji R. Kaczynskiego. Obydwaj piastowali te same funkcje przy opracowywaniu *Dyrektorium dla Mszy z udziałem dzieci*, które w tym właśnie czasie zostało redakcyjnie sfinalizowane. Członkami Komisji byli ponadto: G. Agustoni, Ph. Béguerie, P. Coughlan, A. Haquin, G. Pasqualetti, V. Pedrosa, H. Rennings, D. Rimaud oraz później powołany J. Gelineau. Pierwsze robocze posiedzenie wyznaczono na 13—15 listopada 1973²⁵. Wcześniej członkowie Komisji otrzymali zestaw 38 tekstów ME dla dzieci, z których jedynie 4 teksty miały aprobatę Kongregacji²⁶. Teksty te, pochodzące ze środowiska języka angielskiego, francuskiego, hiszpańskiego, niemieckiego, włoskiego oraz holenderskiego, przesłano natychmiast członkom Komisji, celem wcześniejszego ich przestudiowania. Powyższy zbiór zawierał m. in. trzy ME w języku francuskim, opracowane przez Commission internationale francophone pour les traductions (C.I.F.T.), a pochodzące kolejno z Kanady, Francji i Belgii. Episkopat francuski oraz Konferencje episkopatów obszaru języka francuskiego domagały się w tym czasie (listopad 1973 r.) od Kongregacji zezwolenia na powszechne używanie trzech powyższych tekstów ME dla dzieci²⁷. Postulat ten powtórzyli francuscy członkowie Komisji na pierwszym jej posiedzeniu w dniach 13—15 listopada 1974. Proponowali oni bowiem przejęcie i rozszerzenie na cały świat trzech francuskich kompozycji ME. Komisja zdecydowała jednak inaczej. Postanowiono opracować trzy nowe ME dla dzieci. Roboczym wzorem dla I ME byłby opracowany francuski tekst ME pochodzący z Kanady, uzupełniony o treści ME z Holandii zaleconej „ad experimentum” przez tamtejszy Episkopat. Odpowiedzialność za prace redakcyjne nad tą ME przejęli B. Fischer, J. Gelineau oraz A. Haquin. Jako drugi schemat do prze-

²³ Por. przypis 18: chodzi tu o art. 6 „in peculiaribus adiunctis”.

²⁴ Z listu Sekretariatu Stanu (Prot. 245165): „Conciderato poi l'appunto relativo alla richiesta di Preci Eucaristiche per fanciulli ed esaminate le osservazioni e proposte fatte al riguardo da codesto Sacro Dicastero, il Sommo Pontefice ha stabilito che codesta Congregazione prepari due o tre formulari per tutta la Chiesa, i quali, però, prima di essere divulgati, dovranno essere debitamente esaminati, discussi e sottoposti alla Sua approvazione”.

²⁵ Dość szczegółową chronologię prac omawianej Komisji podaje R. Kaczynski, *Direktorium* 168—175.

²⁶ Zob. przypisy 12, 13 i 14.

²⁷ Zob. *Documentation catholique* 55 (1973) 1040.

pracowania przyjęto tekst ME pochodzący z Francji. Odpowiedzialnym za prace redakcyjne był D. Rimaud. Trzecim tekstem przeznaczonym jako podstawa do dalszych dyskusji był projekt ME powstały w środowisku katechetów niemieckich oraz Instytutu Liturgicznego w Trewirze (wobec Komisji dla spraw dziecięcej i młodzieżowej liturgii RFN) z końca października 1973. Odpowiedzialnym za dalszą redakcję był H. Rennings. Równocześnie ustalono główne kryteria postępowania przy redakcji ME dla dzieci²⁸:

a) — opracowanie ME dla dzieci jest koniecznością pastoralną. Język narodowy w liturgii podkreśla i uwypukla braki właściwego uczestniczenia dzieci we Mszy św. operującej tekstami eucharystycznymi przeznaczonymi dla dorosłych;

b) — nowe teksty ME powinny przemawiać językiem odpowiadającym doświadczeniom religijnym dzieci, ułatwiać ich uczestnictwo we Mszy św. i stopniowo wprowadzać w uczestniczenie we Mszy św. dla dorosłych;

c) — aby uniknąć monotonii i powtarzania stale tych samych tekstów, należy opracować trzy ME, pochodzące z różnych środowisk pastoralnych;

d) — przystosowując ME do poziomu inteligencji dziecięcej, zachować należy integralną godność Modlitwy Eucharystycznej. Stąd niedopuszczalna byłaby pokusa infantylizowania zarówno treści, jak też języka;

e) — zachować należy strukturę dotychczasowych ME. Dotyczy to przede wszystkim słów Ustanowienia, dialogu prefacyjnego, „Sanctus”, doksologii końcowej. ME dla dzieci powinna zawierać wszystkie podstawowe elementy Modlitwy Eucharystycznej, wymienione w 55 art. *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego Pawła VI* (IGMR, 55). Stąd nowe teksty ME nie powinny zbyt mocno odbiegać w swej treści od dotychczas stosowanych czterech ME Mszału Rzymskiego;

f) — pomimo postulatów prostoty języka w ME dla dzieci, kryterium to nie może osłabiać treści przekazu teologicznego poszczególnych części ME. Także Msza św. z udziałem dzieci jest celebracją Mysterium, którego głębi i rzeczywistości do końca nie zrozumiemy;

g) — zachowując prezydialny charakter ME, aby ożywić uczestniczenie dzieci, należy w każdej z trzech ME wprowadzić liczne akلامacje. Dzieci z różnych stron świata chętnie biorą udział w takich dialogowanych formach;

h) — jedynie ze względów formalnych teksty ME dla dzieci ukazać się w języku łacińskim, który zresztą w sposób niedoskonały oddaje

²⁸ W obszernej formie zostały one opisane w: SCCD, *Preghiere eucaristiche per le Messe con i fanciuli*. Preghiere eucaristiche per l'Anno Santo, Schemata n. 435, 1974.05.15, pp. 39. Interesujące nas kwestie zawarte są w części zatytułowanej: *Presentazione delle Preghiere eucaristiche per le Messe con i fanciuli*, pp. 2—4.

oryginalny sens zawarty w języku współczesnym. Nigdy zresztą nie istniała łacina przeznaczona dla użytku w czasie liturgii sprawowanej z dziećmi. Stąd do ostatecznego tekstu ME *pro pueris* dołączone będą, w formie „Dodatku” teksty ME w głównych językach świata. Ułatwi to poszczególnym Episkopatom zorientowanie się w sposobie przekładów niektórych trudniejszych formuł teologicznych;

i) — oryginał łaciński ME *pro pueris* nie jest przeznaczony do wiernego przekładu na język ojczysty. Powinien on raczej stanowić bazę treściową dla odpowiedniej swobodnej formy przekładu na dany język narodowy, zgodnie z kulturą i tradycją kościoła lokalnego. Dotyczy to zwłaszcza kultur spoza obszaru świata zachodniego. Po raz pierwszy bowiem w dziejach Kościoła katolickiego, teksty łacińskie liturgii nie są przeznaczone do bezpośredniego zastosowania w celebracji liturgicznej.

W tym duchu przepracowane 3 ME *pro pueris* rozesłano już 7 grudnia 1973 do 49 biegłych z całego świata²⁹. Propozycje ME zredagowano w języku francuskim i w niemieckim oraz dołączono tłumaczenia w głównych językach świata zachodniego.

W dniach od 16 do 18 stycznia 1974 odbyło się drugie posiedzenie Komisji, które zajęło się głównie oceną nadesłanych propozycji ze strony biegłych (na czas odpowiedź przysłało 34 biegłych). W posiedzeniach wzięło ponadto udział 2 teologów przysłanych przez Kongregację Doktryny Wiary: B. Duroux OP oraz M. Zalba³⁰. Po kolejnych poprawkach tekst trzech ME *pro pueris* wraz z dwoma ME na Rok Święty³¹, przesłano *pro competentia rei* w dniu 7 marca 1974 na adres Kongregacji Doktryny Wiary celem sprawdzenia poprawności doktrynalnej. Odpowiedź tejże Kongregacji nadesłana 10 maja 1974³² zaskoczyła Kongregację dla Spraw Kultu Bożego. List argumentował bowiem, że wobec faktu używania nieautoryzowanych ME *pro pueris* w niektórych środowiskach, roztropniej byłoby ogłosić jedynie jedną ME *pro pueris*. Nie powinna ona znaleźć się w Mszałe Rzymskim. Poza tym Kongregacja Doktryny Wiary była zdania, że zainteresowanie nowymi ME jest jedynie przejściowe. Przekład natomiast ME na języki narodowe powinien być wierny i autentyczny.

²⁹ Zob. SCCD, *Preces eucharisticae pro pueris et de reconciliatione*. Schemata n. 428, 1973.12.07, pp. 6. Ponieważ równocześnie inny zespół, powołany przez Kongregację pracował nad redakcją ME przeznaczonych na Rok Jubileuszowy 1975, dołączono do zaopiniowania także 2 ME o charakterze pokutnym.

³⁰ Zob. Kaczyński, *Direktorium* 170.

³¹ Celowo pomijamy problemy redakcyjne związane z ME przeznaczonymi na Rok Jubileuszowy 1975, jakkolwiek prace nad tymi ostatnimi przebiegały równoległe do ME *pro pueris*.

³² Prot. n. 213/74.

Kongregacja dla Spraw Kultu Bożego odpowiedziała natomiast następującymi argumentami³³:

— Kongregacja Doktryny Wiary, zgodnie ze swymi kompetencjami, nie zgłasza żadnych zastrzeżeń natury doktrynalnej.

— Większa ilość nowych ME dla dzieci jest wykonaniem wcześniejszej propozycji Pawła VI. Poza tym, różnorodność akcentów teologicznych w trzech ME dla dzieci, ułatwia przyjęcie tych tekstów w różnych kościołach lokalnych.

— Swobodne tłumaczenie ME na języki narodowe nie jest jedynie propozycją K.K.B. Wcześniej bowiem, Paweł VI listem Sekretariatowi Stanu (Prot. n. 256930) z dnia 28 kwietnia 1974, zezwolił Episkopatowi Indonezji, wobec zgłaszanych znacznych trudności językowych, na swobodny przekład czterech ME Mszału Rzymskiego w duchu języka używanego w danym regionie.

— Ograniczenie ilości ME dla dzieci do jednego jedynie tekstu stworzyłoby poważne problemy kryterium wyboru jednej z opracowanych już ME *pro pueris*. Należy wziąć bowiem pod uwagę proveniencję tekstów. Nie można obrazić jednej czy drugiej grupy językowej (francuskiej lub niemieckiej), mającej za sobą już aprobatę odpowiedniej Konferencji Episkopatu.

— Zarzut, że nowe ME mogą stworzyć wrażenie pewnego chaosu doktrynalnego („confusione dottrinale esistente in materia liturgica”), nie przekonuje wobec faktu, że Paweł VI zezwolił na stosowanie specjalnej ME w czasie trwania Synodu narodowego w Szwajcarii (zezwolenie z dnia 14 lutego 1974) lub dla Kongresu Eucharystycznego w Australii (zezwolenie z dnia 6 marca 1971). Aktualnie Kongregacja przygotowuje z polecenia Pawła VI ME dla Kongresu Eucharystycznego w Brazylii na rok 1975. Powyższe przykłady nie wychodzą poza generalny zakaz tworzenia przez Konferencje Episkopatów nowych ME, zgodnie z obowiązującym prawodawstwem, które dopuszcza jednak sytuacje o wyjątkowym znaczeniu pastoralnym („peculiaribus in adiunctis”)³⁴.

— Aby opanować niektóre objawy braku dyscypliny na odcinku nieaprobowanych tekstów ME, należy raczej prowadzić pedagogię prewencyjną, a nie restrykcyjną. Nowe ME *pro pueris* przemawiają językiem poprawnym teologicznie i odpowiadają okolicznościom i nadziejom wyrażanym już w licznej korespondencji kierowanej na adres Kongregacji.

Powyższy dokument kończy się prośbą kierowaną do Ojca św. Pawła VI, aby zostały zatwierdzone co najmniej dwie ME dla dzieci i aby mogły być one dołączone do Mszału Rzymskiego — do jego „Do-

³³ SCCD, *Annotazioni alla decisione della S. Congregazione per la Dottrina della Fede sui progetti di nuove Preghiere eucaristiche*, Prot. n. 1544/74, 1974.05.15, pp. 7.

³⁴ Por. przypis 18.

datku" (Appendix). Ponadto Kongregacja raz jeszcze powtórzyła prośbę o zezwolenie na stosowanie wolnego przekładu, dostosowanego do mentalności wiernych i ducha danego języka. Wyjątkiem byłby jedynie obowiązek wiernego przekładu formuły sakramentalnej. W dniu 26 października 1974, kard. J. Villot, Sekretarz Stanu, w liście przesłanym Prefektowi Kongregacji dla Spraw Kultu Bożego, kard. J. Knoxowi, zakomunikował ostateczną decyzję Pawła VI w sprawie ME dla dzieci⁸⁵:

a) — wszystkie teksty ME, przygotowane przez Kongregację (w tym trzy ME *pro pueris* i dwie na Rok Święty) można stosować „ad experimentum” w liturgii w okresie do końca 1977 (pozwolenie na trzy lata). W tym okresie nie powinny one jednak być włączone do Mszału Rzymskiego ani też nie należy ich oficjalnie publikować;

b) teksty nowych ME będą wysłane tym przewodniczącym Konferencji Episkopatu, którzy wyrażą taką prośbę. Odpowiednia Konferencja Episkopatu może jednak wybrać tylko jeden tekst ME *pro pueris* i jeden na Rok Święty;

c) — nie jest wymagany wierny przekład z oryginału łacińskiego. Wystarczy zachować istotny sens treści ME. Natomiast słowa ustanowienia należy wiernie oddać.

d) — należy ustalić kategorie wieku dzieci oraz określić bliżej okoliczności celebracji Mszy św. z udziałem dzieci. ME *pro pueris* przeznaczone są zasadniczo dla dzieci, które podlegają obowiązkowi szkoły podstawowej.

Po naniesieniu jeszcze kilku poprawek do tekstów ME (m. in. uzupełniono III ME *pro pueris* tekstem przedkonsekratoryjnej epiklezy), opublikowano pięć nowych ME w jednym zeszycie, wraz z towarzyszącymi *Praenotanda*. Dokument ten nosi oficjalną datę 1 listopada 1974. Nie był to jednakże koniec krótkiej, choć barwnej historii ME dla dzieci. Pomimo wszystko, możliwość ich używania miała jednak charakter restrykcyjny i ograniczony (możliwość używania jednej z trzech ME i to jedynie na wyraźną prośbę określonego Episkopatu).

Pierwszy wylom w tej dziwnej nieco praktyce, nietypowej zresztą dla Kongregacji (i narzuconej jej ostrożną polityką, prowadzoną przez Kongregację Doktryny Wiary) była petycja francuskiej Konferencji Episkopatu, domagającej się możliwości używania wszystkich trzech ME dla dzieci. Prośbę tę przekazał Kongregacji kard. F. Marty w dniu 16 grudnia 1974. Kongregacja, poprzez kard. J. Villot — Sekretarza Stanu, w dniu 26 stycznia 1975 została poinformowana, że Paweł VI pozytywnie ustosunkował się do tej prośby oraz że również inne Episkopaty, po indywidualnym rozważeniu ich prośby, mogą również liczyć się z życzliwą odpowiedzią w tej materii. Zwyciężyła zatem

⁸⁵ Prot. n. 265946, 1974.10.26. Pomijamy tu wskazania dotyczące ME na Rok Święty.

⁸⁶ Segreteria di Stato, Prot. n. 272908, 1975.01.26.

idea sekretarza Kongregacji, A. Bugniniego, który uważał, że oficjalnie aprobowane i używane ME w jednym kraju, mogą być bez zastrzeżeń stosowane w innym regionie, o ile Episkopat danego Kościoła lokalnego wyrazi w Kongregacji takie życzenie⁸⁷. I rzeczywiście, w następnych latach kolejne Episkopaty wprowadziły w swoich krajach używanie wszystkich trzech ME dla dzieci. Początkowe zezwolenie Papieża Pawła VI na używanie tych ME *ad experimentum* zostało 10 grudnia 1977 roku przedłużone na następne trzy lata⁸⁸. 13 grudnia 1980 Jan Paweł II upoważnił Kongregację do powiadomienia przewodniczących Episkopatów o dalszym przedłużeniu możliwości korzystania z nowych ME na okres nieograniczony, dopóki Stolica Apostolska inaczej nie zadecyduje⁸⁹. Polski Mszał jest jednym z pierwszych w świecie, który włączył za zgodą Kongregacji do korpusu Modlitw Eucharystycznych także trzy ME przeznaczone dla Mszy św. z udziałem dzieci.

2. GŁÓWNE IDEE TREŚCIOWE POSZCZEGÓLNYCH ME DLA DZIECI

A. Pierwsza ME dla dzieci

Język i treść tej ME przeznaczone są dla dzieci, które rozpoczynają dopiero uczestniczyć w Eucharystii, czyli w warunkach polskich — dla dzieci pierwszych klas szkoły podstawowej. Uderza wręcz prostota (lecz nie ubóstwo) języka, przystępny sposób wyrażania podstawowych prawd wiary. Dziecko jest pełne podziwu i wdzięczności za to wszystko, czym Bóg obdarzył człowieka. Stąd podziw dla słońca i gwiazd, światła i świata, stąd wdzięczność za każdą formę życia. Punkt ciężkości całego dziękczynnego hymnu jest jednak wybitnie teologiczny. Dziękujemy bowiem Bogu — Ojcu za dar Syna. Poprzez Chrystusa zechciał Bóg Ojciec być bliżej człowieka. Tę bliskość okazywał Chrystus, gdy uzdrawiał chorych, gdy przebaczał grzechy, gdy stawał się przyjacielem ubogich i nieszczęśliwych oraz gdy w końcu ofiarował swe życie za zbawienie każdego człowieka. Ta litania wyliczonych powodów wdzięczności zmusza poniekąd dziecko do podziękowania poprzez, prawie że spontaniczny okrzyk — aklamację: „Tobie (za to) chwala na wieki!”

Z kolei dziękczynienie to rozszerza się na cały Kościół powszechny. Dzieci również stopniowo muszą być świadome, że także one stanowią cząstkę Kościoła. Gdy dzieci modlą się razem, towarzyszy im modli-

⁸⁷ Kaczyński, *Direktorium* 174.

⁸⁸ SCCD, *Litterae circulares ad praesides conferentiarum episcopalium de precibus eucharisticis pro pueris et de reconciliatione*, „Notitiae” 13 (1977) 555—556.

⁸⁹ Zob. „Notitiae” 17 (1981) 23, Prot. CD n. 2210/80.

twą Ojca św., biskupa, świętych, NMP, apostołów, męczenników itd. Być może, szczegółowego wyjaśnienia (poprzez katechezę) będzie wymagała epikleza, gdyż nagromadzone tam teologiczne pojęcia („spraw, aby mocą Ducha Św. stały się Ciałem i Krwią Chrystusa”) wymagają dodatkowego komentarza.

Opis Uczty Paschalnej i słowa ustanowienia, wspólne zresztą dla dotychczasowych czterech ME dla dorosłych, poprzez odpowiednie pouczenia powinny przybliżyć dzieciom sens tej wyjątkowej „Pamiętki — Tajemnicy Wiary”. Polski Mszał nie wprowadza nowych, przeznaczonych wyłącznie dla dzieci, anamnetycznych aklamacji po Przeistoczeniu. Redaktorzy chcieli zapewne ułatwić dzieciom możliwość przyszłego aktywnego uczestniczenia w typowych mszach parafialnych sprawowanych dla dorosłych.

Dodatkowych trudności może przysporzyć dzieciom pełne zrozumienie drugiej epiklezy. Jakkolwiek wiadomo, że prawd wiary nie można zrozumieć do końca, jednakże nagromadzenie w jednym zdaniu tak bogatej teologii może nabrać nawet magicznego wydźwięku.

W sumie jednak język przekładu i sposób oddania treści oryginału jest udanym przedsięwzięciem.

B. Druga ME dla dzieci

Różnica między tą ME w polskim Mszale a oryginałem polega na zrezygnowaniu z licznych aklamacji tam zaproponowanych (4 razy przed samym śpiewem „Sanctus” aklamacja: „Gloria tibi, qui nos homines amas”). Wiodącym tematem, który przewija się przez całą drugą ME, jest miłość Boga — Stwórcy względem stworzenia. Miłość ta sprawiła, że człowiek został obdarzony dobrami świata. Miłość do człowieka jest u podstaw obecności Chrystusa na świecie. Chrystus opłacił tę miłość najwyższą ceną — własną śmiercią. Równocześnie jednak poprzez Chrystusa wszyscy ludzie stali się braćmi i siostrami. W tej wzajemnej miłości względem siebie i wobec Boga (idea dziecka Bożego) podtrzymuje nas moc i łaska Ducha Św. W duchu miłości, cały Kościół, zarówno jako wspólnota żywych jak też wspólnota tych, którzy już pomarli, spotka się na Uczcie eucharystycznej w Królestwie Bożym.

Niektóre z powyżej podanych myśli, jak też i pozostałe treści teologiczne drugiej ME wymagają oczywiście uprzedniej rzetelnej katechezy.

C. Trzecia ME dla dzieci

Tekst ten, oparty na schemacie ME pochodzenia niemieckiego, przeznaczony jest raczej dla dzieci starszych. Cechą wyróżniającą tę ME od pozostałych dwóch jest możliwość wprowadzenia wielu tekstów zmiennych, uzależnionych albo od okresu liturgicznego, albo też zasto-

sowanych do określonego tematu (np. tematy stworzenia, pokuty — pojednania). Teksty zmienne występują w trzech miejscach: w prefacji, zaraz po śpiewie „Sanctus” oraz w epiklezie przedkomunijnej. Tematem wiodącym przez całą ME jest radosna wdzięczność wobec Boga za całość dzieła Odkupienia, dokonanego przez życie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa.

III. IMPLIKACJE PASTORALNE

1. Kiedy można stosować ME *pro pueris*? Oczywiście w tzw. mszach dziecięcych, szkolnych, sprawowanych zwłaszcza w małych grupach z udziałem jednej tylko klasy. Mogą to być także msze parafialne, o ile większość uczestniczących w nich stanowią dzieci⁴⁰. Trudniejszy problem wyłania się przy dokładnym określeniu granicy wieku dzieci, dla których przeznaczone są nowe ME. „Wprowadzenie” do ME podpowiada, że wybór jednej z trzech ME uzależniony jest każdorazowo sytuacją zgromadzenia. Art. 15 sugeruje, aby pierwszą ME wybierać z racji jej prostoty, drugą ME ze względu na możliwość wzbogaconego i rozszerzonego współuczestnictwa, a trzecią z racji możliwości wprowadzenia zmian uzależnionych od czasu liturgicznego. W praktyce, pierwsza ME jest bardziej odpowiednia dla dzieci młodszych, trzecia — dla starszych. Górną granicę wieku można by przyjąć w Polsce na 13—14 lat.

2. Nowe teksty liturgiczne, choćby najlepsze, nie stanowią o reformie i odnowie liturgicznej. Same księgi liturgiczne są martwe. Ożywia je pełne i świadome uczestnictwo w liturgii. Wewnętrzne uczestnictwo dzieci w liturgii, z pomocniczą funkcją wielu aklamacji, śpiewów, dodatkowych gestów, które jedynie uzewnętrzniają przeżycia religijne, stanowi o powodzeniu nowych, bogatych w treści teologiczne tekstów ME. Aby zatem nowe ME spełniły nadzieje w nich pokładane, aby ułatwiły dzieciom bardziej czynne uczestniczenie we Mszy św., konieczny jest cykl katechez zapoznających dzieci z treściami i z przekazem religijnym nowych ME. Po prostu należy zapoznać dzieci z teologią ME. Samo uczestniczenie dzieci w niedzielnej Mszy św. z zastosowaniem nowych ME bez uprzedniego przygotowania katechetyczno-rytualnego jest „sabotażem liturgicznym”. Następnym etapem byłoby praktyczne zapoznanie dzieci z aklamacjami, sposobem ich wykonania, np. w początkowej fazie mógłby kapłan lub katecheta w odpowiednim miejscu sam zachęcić do wspólnego powtórzenia danej aklamacji; innym rozwiązaniem byłoby śledzenie przez dzieci tekstu ME przy pomocy rzutnika, aby w odpowiednim miejscu wspólnie wygłosić przewidzianą aklamację. Z czasem, z pewnością zostaną jeszcze opracowane odpowiednie śpiewy aklamacji, które

⁴⁰ Dyrektorium 19.

uchronią przed monotonnym sposobem uczestniczenia we Mszy św. Ale to już zadanie właściwego organu Komisji Episkopatu dla spraw liturgicznych⁴¹.

3. Wprowadzenie (art. 22) nie przewiduje osobnych rubryk dla Mszy św. koncelebrowanych sprawowanych z udziałem dzieci. Unika się przez to zasłaniania ołtarza przez dodatkową ilość celebransów. Ponadto, z psychologicznych względów, obraz jedności, zwartości akcji liturgicznej jest bardziej przez dzieci zrozumiały, gdy jeden tylko kapłan jako przewodniczący celebracji prowadzi dialog ze wspólnotą uczestniczących dzieci.

4. Na zakończenie naszych krótkich refleksji pastoralnych warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden element natury homiletycznej. ME dla dzieci zachowują zasadniczą strukturę ME określoną już we *Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego* — art. 55. Prefacja zawiera treści dziękczynne, następuje potem śpiew „Święty, święty”, i poprzez epiklezę, słowa ustanowienia, anamnezę, aklamacje, modlitwy wstawienne, dochodzimy do doksolonii Modlitwy Eucharystycznej. Pomimo tej strukturalnej jedności i podobieństwa wszystkich trzech ME, każda z nich jest „tematyczna”, czyli jedna zasadnicza myśl, idea przewija się poprzez wszystkie elementy ME i zarazem stanowi wewnętrzne spoiwo łączące różne części odpowiedniej ME. Polski Mszał wymienia te trzy główne tematy podające następujące tytuły każdej ME: „Bóg naszym Ojcem”, „Bóg nas miłuje” oraz „Dziękujemy Ci, Boże”. Konieczne byłoby zatem opracowanie cyklu kazań dla dzieci ułatwiających zrozumienie treści i posłannictwa zawartego we wspomnianych trzech tematach Modlitw Eucharystycznych.

UWAGI KOŃCOWE

Pierwsza dotyczy przekładu. Polskie tłumaczenie jest dość wiernym przekładem, dokonany nie tyle z łacińskiego, oficjalnego tekstu, ile raczej z oryginału francuskiego czy niemieckiego. Wydaje się, że nie wykorzystano w pełni możliwości, które przewidział rzymski prawodawca, zezwalając na swobodny przekład, zgodny z kulturą i zwyczajami danego kraju. Ta możliwość jest wyjątkową nowością w historii ME w Kościele Rzymskim. W oparciu o opinie Księży Biskupów i katechetów polskich, którzy uczestniczyli w mszach dla dzieci odprawianych w Australii, w 2 Modlitwie Eucharystycznej opuszczono aklamacje przerywające prefację. W różnych krajach de-

⁴¹ Warto tu może dorzucić jedną sugestię praktycznej natury. Aby ożywić uczestnictwo, zgodnie z art. 31 Dyrektorium, można by od czasu do czasu zamiast śpiewu „Święty, święty...” (na zakończenie prefacji), wykonywać inny przekład popularny, zatwierdzony przez kompetentną władzę (Praenotanda nr 18).

czyż Episkopatów w tej sprawie są różne, zgodnie z nr 24 Wprowadzenia⁴². Można postulować przywrócenie tych aklamacji.

Druga nasza końcowa uwaga jest natury profilaktycznej. Msze św. z udziałem dzieci domagają się również odpowiednio godnej celebracji. Przystosowania przewidziane normami *Dyrektorium* nie mają nic wspólnego z niektórymi nadużyciami rejestrowanymi na Zachodzie. Aby Msza św. była prawdziwie „własnością” dzieci, aby one miały świadomość, iż z nimi i dla nich jest ona celebrowana, nie muszą dzieci, np. w czasie karnawału uczestniczyć w maskach, kostiumach, przebrani za kowbojów, ani też za rzymskich rycerzy — strażników Grobu Pańskiego⁴³. Liturgia nie jest przecież zabawą, lecz aktualizacją Bożego dzieła zbawienia, uczestnictwem w tajemnicy wiary. Jest żywą obecnością i działalnością samego Chrystusa. Przygotowanie zaś liturgii eucharystycznej z udziałem dzieci jest podwójnie trudnym, choć zapewne także błogosławionym zadaniem duszpasterzy. Po raz pierwszy w dziejach Kościoła katolickiego mamy normy i teksty przeznaczone dla liturgii eucharystycznej sprawowanej z udziałem dzieci. Jest to dowód dużego zaufania prawodawcy liturgicznego złożony w ręce tych wszystkich, którzy odpowiadają za edukację religijną dzieci. Jest to duża szansa pastoralna⁴⁴.

Gniezno

KS. JERZY STEFAŃSKI

⁴² Właściwe adaptacje są z pewnością słusznym etapem odnowy liturgicznej. W Modlitwie Eucharystycznej, przeznaczonej dla niektórych prostych plemion w Australii, znajdujemy słowa podziękowania Bogu Ojcu za kangury i jaszczurki, za góry i ogrzewające słońce, za deszcz, który sprawia, że trawa rośnie, itd. Poszczególne podziękowania Bogu — Stwórcy są aż 10 razy przerywane aklamacją: „Ojcze, Ty jesteś dobry”. Kongregacja dla Spraw Kultu Bożego zatwierdziła tę ME 1 listopada 1972: zob. *Die Hochgebete von Melbourne*. Gottesdienstkongregation approbierte zwei bemerkenswerte neue Texte, „Gottesdienst” 7 (1973) 36—37.

⁴³ Podobne i inne przykłady niewłaściwego „przystosowania” podaje ówczesny konsultor Kongregacji — B. Fischer, *Karneval im Gottesdienst?* „Gottesdienst” 7 (1973) 25n.

⁴⁴ Jako uzupełniającą i wartościową literaturę do omówionego tematu polecamy cały monograficzny zeszyt (2—3) RBL z roku 1977 dedykowany *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*, zwłaszcza artykuły Z. Wita i R. Michałka.